

## VENIAMIN COSTACHI: POLITICAL APPROACHES FROM EXILE (1821-1823)

Mirela Beguni

Lecturer, PhD., "Ștefan cel Mare" University of Suceava

*Abstract: Compromised in the eyes of the Turks because of his public support for the Greek's Revolution for freedom from the Ottoman suzerainty, the Metropolitan Veniamin Costachi had to leave Moldavia, in May 1821, for Colincăuți. The article presents the hierarch's political approaches from the exile, who mediated the rescuing of Moldavia through an ample correspondence with refugee boyars and with other Romanians, as well as with the Russian high dignitaries.*

*Keywords: Moldavia, Greek Revolution, Bessarabia, Metropolitan Veniamin Costachi, corespondence, exile*

În anul 1821, Moldova a fost implicată în mișcarea de eliberare a grecilor de sub suzeranitatea Porții, aspectele negative pe care Eteria le-a luat pe pământ românesc făcând ca aceasta constituie unul dintre cele mai dificile episoade ale istoriei moderne a Principatelor.

La 22 februarie 1821, armata eteristă condusă de Alexandru Ipsilanti a trecut Prutul, a intrat în Iași și a impus un regim de teroare asupra locuitorilor ei, prin ucideri, jafuri, rechiziții și amenințări<sup>1</sup>, fapte ce au dus curând la schimbarea atitudinii de simpatie și susținere a românilor față de revoluția grecilor, izvorâtă din aspirația dobândirii propriei libertăți de sub aceeași stăpânire.

Deși, la început, mitropolitul Veniamin Costachi al Moldovei<sup>2</sup> – animat de dorința de înlăturare a apăsătoarei suzeranități turcești și influențat atât de sprijinirea revoltei de către domnitorul Mihail Suțu și de către înalți oficiali ruși, cât și de aluzia lui Ipsilanti referitoare la susținerea și încurajarea ei de către țarul Alexandru I<sup>3</sup> – a binecuvântat, oarecum forțat, acțiunea, oastea și pe conducătorul ei<sup>4</sup>, ulterior, văzând faptele reprobabile ale răsculaților și dezavuarea de către țar a mișcării<sup>5</sup>, s-a convins că promisiunile în legătură cu eliberarea Moldovei nu se vor concretiza și și-a schimbat atitudinea față de greci. După ce domnitorul a părăsit Moldova la 29

<sup>1</sup> Alecu Beldiman, *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor, prin șeful lor Alesandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, ediție de Alecu Balica, Tipografia Buciumului român, Iași, 1861, pp. 4-6; V. A. Urechia, *Istoria românilor*, tom. XIII, Tipografia și fonderia de litere Thoma Basilescu, București, 1901, pp. 52, 96, 97; Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iași, 1975, pp. 33, 34, 37, 38, 39, 306.

<sup>2</sup> Personalitate proeminentă a istoriei naționale, mitropolitul Veniamin Costachi s-a aflat la conducerea Bisericii Moldovei aproape patru decenii (1803-1808; 1812-1842).

<sup>3</sup> Fapt cu atât mai credibil cu cât Ipsilanti era general maior în armata rusă și aghiotant al țarului.

<sup>4</sup> Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a Catedralei mitropolitane din Iași*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1888, p. 105.

<sup>5</sup> Despre cauzele schimbării atitudinii Rusiei față de Eterie și despre consecințele asupra Moldovei, vezi Mirela Beguni, *The disavowal of Eteria by Russia: consequences upon Moldavia*, în "Journal of Romanian Literary Studies", nr. 16, mar. 2019, pp. 401-403.

martie, spre a se refugia în Rusia, mitropolitul Veniamin a ajuns în fruntea statului pentru aproximativ o lună, timp în care, încercând să salveze țara de dezastru, a făcut diverse demersuri politice către Poartă, fapt ce a agravat conflictele cu insurgenții greci până la intenția acestora de a orchestra o lovitură de stat ce implica uciderea mitropolitului moldav<sup>6</sup>.

Dând dovadă de clarviziune politică, la 5 aprilie 1821, Tudor Vladimirescu le-a scris mitropolitului Dionisie Lupu și lui Alexandru Filipescu despre necesitatea de a colabora cu moldovenii, „ca unii de un neam, de o lege și sub aceeași stăpânire”, pentru ca, „într-un glas, să poată câștiga deopotrivă dreptățile acestor Principaturi, ajutându-se unii pe alții” și, sfatul fiindu-i urmat, la 29 aprilie, Divanul muntean plătea serviciile unui trimis cu „cărți” la mitropolitul Veniamin<sup>7</sup>, astfel fiind puse bazele colaborării celor doi conducători de biserici.

La foarte scurt timp, rămas aproape singur în fața multor greutăți, văzând că „umbra” sa de administrație nu reușea să împiedice ruina țării și exodul populației, compromis în fața turcilor, înfricoșat și îndurerat, Veniamin a lăsat Mitropolia în grija duchiului Isaiia<sup>8</sup> și a luat și el drumul pribegiei<sup>9</sup>, pe la începutul lunii mai exilându-se în Basarabia<sup>10</sup>, în ținutul Hotinului, pe proprietatea de la Colincăuți a Mitropoliei.

Despre aceasta, ilustrul prelat a scris în prefața *Istoriei Scripturii Vechiului Testament*<sup>11</sup>, tradusă de el însuși în perioada surghiunului: „La anul 1821 februarie 22, seara spre 23, când fărădelegile noastre au încordat arcul dumnezeieștii urgii și l-au gătit pe el, și într-însul au gătit vasele morții, ca un trăsnet din cer a căzut peste ticăloasa țară această cumplită răzvrătire a grecilor și, îndată după aceasta, nemaiputând suferi grozăviile și relele ce urmau cu neconținere și cu sporire, a început fieștecăre a-și căuta scăparea vieții sale. Toate averile chironomisite și agonisite erau de nespūsă supărare celui ce le avea și, unde apuca, zvârlindu-le, le mistuia, de nimic alta îngrijindu-se fără numai de viață. Câmpii cu necuprinsă de ochi întindere erau pline de norod, cerul având ca acoperământ și ca așternut pământul. Șiraguri necurmăte de drumuri de bărbați și femei cu copii în brațe, îmbulzindu-se, năvăleau la scăpare. Codrii cei mai adânci gemeau de norod rătăcind. Cel mai ticălos bordei în locul de scăpare se părea palat la cei care mai înainte nu încăpeau în cele mai desfătate Curți, iar cei mai mulți dintre aceștia se desfătau pe sub trăsurile lor, dosindu-se de soare și de ploaie. Întru o așa înfricoșată privesc am dat și eu dosul urgiei și am trecut peste hotar într-o căruță proastă, îmbodolit peste obraz cu un brâu de lână, cu o manta nemțească îmbrăcat și cu o pălărie pe cap. Ticălosul om, ce nu-și închipuiește ca să-și apere viața! Și am ales de tristă petrecere satul Colincăuți”. De mare sensibilitate, mărturisirea ierarhului dovedește atât disperarea generală a moldovenilor din pricina ororilor cărora le fuseseră martori implicați, cât și faptul că el însuși a plecat din Iași abia când viața îi era

<sup>6</sup>Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, pp. 539-541.

<sup>7</sup>Ioan C. Filitti, *Frământările politice și sociale în Principatele române de la 1821 la 1828*, Editura „Cartea românească”, București, 1932, pp. 66, 70; Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, pp. 150, 151, 237, 238.

<sup>8</sup>Apoi, la 1 octombrie 1821, caimacamul Ștefan Vogoridi l-a însărcinat pe Meletie al Hușilor cu locotenența Mitropoliei, dându-i, până la întoarcerea lui Veniamin, titlul de „vechil și epitrop asupra întregii țări” (*Ibidem*, pp. 159, 160).

<sup>9</sup>*Ibidem*, pp. 110, 111; V. A. Urechia, *op. cit.*, tom. XIII, p. 110; Alecu Beldiman, *op. cit.*, p. 35; *Enciclopedia română*, tomul II, coord. C. Diaconovich, Editura și tiparul lui W. Krafft, Sibiu, 1900, p. 23.

<sup>10</sup>Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. X (infra *Hurmuzaki*, vol. X), coord. Nicolae Iorga, București, 1897, p. 563; Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 70; Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, p. 121.

<sup>11</sup>*Istoria Scripturii Vechiului Testament*, tom. I, Tipografia Mitropoliei, Iași, 1824. Prefața lui Veniamin a fost reprodusă integral în Ilie Gheorghiuță, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi*, Mănăstirea Neamț, 1946, pp. 160-173.

în primejdie, fără să fi avut acceptul eteriștilor, motiv pentru care, spre a nu fi recunoscut, a fost nevoit să-și schimbe veșmintele arhieresti cu unele nemțești și să-și acopere fața.

Evenimentul, ce nu poate fi datat cu precizie, știindu-se doar că s-a petrecut la începutul lunii mai<sup>12</sup>, a fost relatat și de vornicul Alecu Beldiman, care oferea câteva informații suplimentare: „Îngrijit mitropolitul, și cât vrei înspăimântat/ Singur în Mitropolie, de turma sa deșărtat/ Decât vornicul Conachi, frate-său Șarban Negel/ Nu avea, nu rămăsese mai mulți boieri lângă el/ Măhnit, scărbit pân la suflet, plângând foarte cu amar/ Lasă scaunul și fuge, împroștit peste hotar/ Într-o brișcă jidovească, a țarei mitropolit/, A intrat în carantină, galbăn și mult obelit/ Suita lui după dânsul, Prutul trecând i-a urmat/ Dintre ei, care de care mai pătruns și mai dărmat/ În câmp, în niște bordeie, carantina a făcut/ Cuvânt n-am s-arăt necazul întru care-a petrecut”<sup>13</sup>.

Corespondența stabilită cu conducătorul bisericii muntene a continuat și în exilul celor doi prelați, printr-o scrisoare adresată în același an mitropolitului Veniamin, Dionisie rugându-l să îl înștiințeze despre orice demers al moldovenilor, căci „amândouă aceste Eparhii, Moldavia și Valahia, dintru început au avut pre aceleași obiceiuri, pre aceleași privilegii și chiar pre aceeași sprijinoare protecție, precum și noroadele acestor două Eparhii totdeauna au fost unite și de o ținare, după care urmează ca și Arhieriei lor să fie de un cuget, de o hotărâre și de o urmare”<sup>14</sup>. De asemenea, Veniamin a corespondat din exil atât cu boierii români, cât și cu înalți demnitari ruși<sup>15</sup>, pe lângă care a mijlocit pentru izbăvirea neamului lui, în „cele mai amărate zile ale vieții sale” găsind oarecare mângâiere doar în traducerea cărților sfinte<sup>16</sup>.

La mijlocul lunii iunie turcii au intrat în capitală și, cu toate că primiseră porunci să trateze bine populația, ienicerii și topcii, sprijiniți de unii dregători români corupți, au prădat țara sub pretextul că averiile furate ar fi fost proprietăți grecești<sup>17</sup>, fapt ce a amplificat suferința ierarhului exilat, care era permanent informat despre starea deplorabilă a Moldovei și despre planurile protipendadei din ampla corespondență purtată cu boierii din Iași și cu cei refugiați în Bucovina, precum și cu alte persoane, mai ales cu vornicul Șarban Negel, fratele său, cu Iordache Bucșănescu, arhimandritul Isaia și paharnicul Enuță<sup>18</sup>.

Astfel, din Basarabia, Veniamin îi scria îndurerat unui înalt demnitar rus, relatându-i cumplita stare a țării sub turci, spre a mijloci către țar pentru salvarea ei: „Foc, sabie, dezbrăcare, răpire, dărâmarea bisericilor, omorârea slujitorilor bisericești, silnicia fecioarelor, răpirea femeilor de lângă bărbați și a fiilor de lângă părinți, prădăciunile [...], silnicia schimbării legii, prin mucenicie [...], săracii pământeni goi, morți de frig cu copiii lor, prunci fără suflet în brațele

<sup>12</sup> Aproximarea rezultă din faptul că la 30 aprilie 1821 Veniamin a dat din Iași o carte adresată moldovenilor, cu scopul de a-i liniști, apoi, la 2 mai, i-a scris din Iași arhimandritului Varlaam, iar la 14 mai se afla în Basarabia, de unde i-a trimis o epistolă paharnicului Constantin, sameșul Mitropoliei (*Hurmuzaki*, vol. X, p. 563; V. A. Urechia, *op. cit.*, tom. XIII, pp. 106, 107, 133; Constantin Erbiceanu, *op. cit.*, p. 121).

<sup>13</sup> Alecu Beldiman, *op. cit.*, p. 35.

<sup>14</sup> Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 237, 238; Anastasie Iordache, *Principatele române în epoca modernă*, vol. I, Editura Albatros, București, 1996, p. 79.

<sup>15</sup> Constantin Erbiceanu, *Documente inedite privitoare la istoria națională, politică și bisericească a românilor*, în „Biserica Ortodoxă Română” (infra B.O.R.), an. XVII, 1894, pp. 396-400; Idem, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 366, 367.

<sup>16</sup> După propria mărturie din prefața *Istoriei Scripturii Vechiului Testament*.

<sup>17</sup> Alecu Beldiman, *op. cit.*, pp. 50, 65-69; A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ediția a III-a (de I. Vlădescu), vol. X, Editura Cartea Românească, București, 1930, p. 76; V. A. Urechia, *op. cit.*, tom. XIII, p. 133.

<sup>18</sup> Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 120-247. Șarban Negel, unicul frate al mitropolitului rămas în lumea laică după moartea lui Matei, în 1805, era sfetnic al său și purtător de grijă, atât în privința problemelor personale, cât și în cea a unor afaceri legate de Mitropolie, fapt vădit mai ales cu prilejul evenimentelor din 1821.

maicilor, fac pe maicile acestea să umple văzduhul de tânguire. Preoți ocărăți, cărând cu trupurile lor lemne și fân pentru oșteni [...] Averile boierești s-au isprăvit cu răpirea cea de acum, iar zidirile trec prin foc jalnic noaptea, căci s-a făcut fire a aprinde noaptea și a culege ziua și a prăpădi grabnic [...] S-au afumat trupurile noastre ca un cuptor osândit, toată Moldavia plângere a luat și pierderea sa s-a apropiat, și pe tot ceasul se așteaptă”<sup>19</sup>. Încercări similare de salvare a țării sale a făcut și mitropolitul muntean Dionisie Lupu, care, cu sufletul „întristat până la moarte și plin de mâhnire de pieirea cea nenădăjduită și stingerea cea desăvârșită, ce fără de veste a căzut asupra nevinovatului popor al Valahiei”, a intervenit, din Transilvania, la Sinodul rus<sup>20</sup>.

Deși, ca răspuns la un arz trimis în iulie din Cernăuți, un nou firman, dat la 7 septembrie, le cerea comandanților turci din Principate să protejeze populația neunită cu eteriștii și să combată excesele trupelor lor, comportamentul rebelilor ieniceri a rămas samavolnic, încât, după două zile, Iordache Bucșănescu îi scria despre acest act mitropolitului Veniamin: „cuvintele sunt bune, noimele sunt bune și faptele cumplite și, în loc de milă, oști, care au firea potopului lumii”<sup>21</sup>. Timp de un an, până în iulie 1822, Principatele române au fost foarte greu încercate de ocupația turcească, întrucât „tot ceea ce răzburarea politică și religioasă, unită cu sălbăcia orientală, poate născoci, turcii au pus în aplicare de-a lungul acestei cumplite perioade”<sup>22</sup>, printre numeroasele abuzuri fiind incendierea și jefuirea sistematică a capitalei, prădarea unor mănăstiri ce nu fuseseră implicate în Eterie sau interzicerea slujbelor bisericești<sup>23</sup>.

Între alte demersuri ale ierarhului vizând salvarea patriei a fost un arz din 17 ianuarie 1822 al moldovenilor refugiați în Bucovina, trimis din Iași prin Salih pașa și semnat de mitropolit și de boieri, precum și un alt arz, menționat de Veniamin și de boieri într-un act din 1822, fără lună, prin care autoritățile otomane erau asigurate de supunerea Principatului, iar grecii erau acuzați că au „stricat vechile rosturi” ale țării și că ar fi „prăpăd” dacă în continuare cârmuirea ar fi lăsată în mâinile lor, cerându-se ca aceasta să fie încredințată boierilor pământeni<sup>24</sup>.

La 1 aprilie 1822, Veniamin îi scria arhiepiscopului Hersonului că, „rău nenorocit, nemernicește în mare strâmtorare”<sup>25</sup> în satul Colincăuți, unde, „lipsit fiind de toate, abia și-a putut scăpa viața cu fugirea”, că mulți creștini rămași în țară mor din cauza împilărilor și silniciilor turcilor, că, numai în Iași, aproape de 2.000 bărbați și femei au fost obligați să treacă la islam, precum și că cea mai mare parte dintre clădirile capitalei au fost distruse în numeroasele incendii provocate de turci<sup>26</sup>.

Din Basarabia, mitropolitul Veniamin l-a trimis pe Leon Asachi la Hotin, la 13 iunie 1822, pentru a-l saluta pe generalul rus Ivan Vasilievici Sohania – care-l ajutase în anul

<sup>19</sup>*Ibidem*, pp. 366, 367.

<sup>20</sup>Idem, *Documente inedite...*, în B.O.R., an. XVII, 1894, pp. 396-400.

<sup>21</sup>Idem, *Istoria Mitropoliei...*, p. 163; Ioan C. Filitti, *op. cit.*, pp. 76, 77.

<sup>22</sup> Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România*, ediție de Alexandru Duțu, Editura Univers, București, 1982, p. 329.

<sup>23</sup>Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 141, 144, 194.

<sup>24</sup>Alecu Beldiman, *op. cit.*, p. 131; Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 80.

<sup>25</sup> Încă din luna august a anului 1821, lipsiți de mijloace financiare, Veniamin și câțiva boieri moldoveni îi ceruseră guvernatorului Galiției, sub a cărui conducere se afla Bucovina, un împrumut de 15.000 de ducăți pe o perioadă de trei luni, solicitare care a fost respinsă ca ilegală (cf. Teodor Bălan, *Refugiații moldoveni în Bucovina. 1821 și 1848*, Editura „Cartea românească”, București, 1929, p. 15; I. Zugrav, *Legăturile mitropolitului Veniamin Costachi cu Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei” (infra M.M.S.), an. XLIII, nr. 1-2, 1967, pp. 107, 108).

<sup>26</sup>Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, p. 393.

precedent la carantina de la Sculeni–, apoi și la 4 august, pentru a clarifica unele probleme bănești în legătură cu ștafetele trimise de ierarh la Petersburg cneazului Alexandru Golișin<sup>27</sup>.

Nicolae Iorga scria că, în exilul de la Colincăuți, „acompaniat de cei mai lipsiți de curaj și mai filoruși<sup>28</sup> boieri, Veniamin, sensibil și temător, inconsecvent din prea multă frică<sup>29</sup>, a făcut puțină și rea politică<sup>30</sup>, însă credem că ierarhul, compromis în fața turcilor prin binecuvântarea dată mișcării și prin alte acțiuni de sprijinire a ei, avea suficiente motive de îngrijorare. Astfel, uciderea patriarhului ecumenic Grigorie, ororile din Constantinopol<sup>31</sup> și din Principate, pe lângă care psihologia nici unui popor nu poate trece netraumatizată<sup>32</sup>, precum și hotărârea turcilor de a-i omorî pe toți conducătorii creștinilor, după descoperirea conspirației eteriste, pe ale cărei liste erau iscăliți „puțin de nu toți cei mai mari ai grecilor dintru toată împărăția, și partea politicească, și cea duhovnicească<sup>33</sup>”, sunt argumente suficiente și convingătoare în favoarea prelatului.

Mai mult, Turcia, ca răspuns dat unui ultimatum al Rusiei, solicita respectarea tratatelor și extrădarea de către Rusia și Austria a domnitorului Mihail Suțu, a complicilor lui și a trădătorilor refugiați în aceste țări, sau măcar pedepsirea lor, ceea ce probează faptul că temerile ierarhului erau justificate.

Caracterizându-l pe mitropolitul muntean Dionisie Lupu ca om de stat și comparându-l cu Veniamin, despre care scria că „îl întrecea cu mult”, Nicolae Iorga îl considera „cu știință de trebile arhipăstoriei, îndrăzneț la cuvânt, precum ar trebui la această vreme, un adevărat român, încă și de viță bună, fecior de boier și cu daruri împodobit, practicos atât întru cele bisericesti, cât și întru cele politicești, și cu totul depărtat de iubirea de argint<sup>34</sup>. Totuși, marele istoric completa imediat acest portret elogios al arhiereului muntean cu unul mult mai puțin măgulitor: „Ca și contemporanul său, Veniamin Costachi, Dionisie Lupu a fost, ca om politic, inconsecvent,

<sup>27</sup>Nestor Vornicescu, *Arhimandritul Leon Asachi*, în M.M.S., an. XXXVIII, nr. 3-4, 1962, pp. 236, 237.

<sup>28</sup> O explicație a constantei reveniri a moldovenilor sub aripa protectoare a Rusiei, în ciuda acțiunilor ei vădit potrivnice intereselor naționale și a politicii de expansiune mascate de mesianismul ortodox, o oferea A. D. Xenopol, care consemna că, deși se temeau că „cei ce veneau cu crucea în mână spre pretinsa lor mântuire să nu-i îngroape încă mai adânc decât barbarii de a căror stăpânire voiau să-i izbăvească [...], suferințele pe care le îndurau sub turci erau așa de cumplite, așa de usturătoare, încât erau împinși în chip fatal a se arunca mai curând în brațele rușilor, decât a pieri mâncați de păgâni”. Explicația lui A. D. Xenopol era împărtășită și de Nicolae Iorga, care o completa cu ideea că „lui Veniamin nu-i plăceau turcii, și pe atunci cine nu iubea pe turci trebuia să îndrăgească pe rușii pravoslavnici, căci nimeni n-avea îndrăzneala să creadă că am putea trăi de sine, fără nici un fel de stăpâni” (A. D. Xenopol, *op. cit.*, vol. VIII, p. 126; vol. IX, p. 243; Nicolae Iorga, *Viața și faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi*, Institutul de Arte grafice și Editura „Minerva”, București, 1907, p. 61).

<sup>29</sup>Scrierile și documentele vremii dezvăluie sentimentul unanim de teamă, care l-a încercat și pe mitropolitul Veniamin – în pofida faptului că a fost „un om politic curajos, care nu s-a temut să înfrunte autoritățile de ocupație”–, lipsa de curaj și precauția fiind izvorâte, mai curând, din dorința de evitare a unor decizii greșite (Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, pp. 33, 49).

<sup>30</sup>Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. II, ediție de Barbu Theodorescu, Editura didactică și pedagogică, București, 1969, pp. 328, 329.

<sup>31</sup>Într-un manifest din 14 martie, Ipsilanti pomenea de uciderea a 20.000 de creștini (V. A. Urechia, *op. cit.*, tom. XIII, pp. 110, 111).

<sup>32</sup>Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 181.

<sup>33</sup>Constantin Erbiceanu, *Un manuscript românesc. Istoriile bisericesti și politicești din anii de la Christos 1701 până în zilele noastre, de mine mult păcătosul Andronic. În sfânta Monastire a Neamțului, anul 1856*, în B.O.R., an. XVII, 1894, pp. 808-811.

<sup>34</sup>Nicolae Iorga, *Istoria literaturii...*, vol. II, pp. 307, 323. Și de contemporani a fost foarte apreciat Dionisie Lupu, care l-au lăudat pentru „vorba netedă, dezinteresare, iubire a culturii și pricepere în ale bisericii, ca și în ale statului” (Nicolae Șerbănescu, *Mitropoliți Ungrovlahiei*, în B.O.R., an. LXXVII, nr. 7-10, 1959, p. 805).

ușuratic și – ceea ce n-a făcut Veniamin niciodată – a recurs la tot felul de subterfugii, de intrigi, de minciuni și de înjosiri față cu rușii pentru a-și păstra și recăpăta mai târziu scaunul episcopal”<sup>35</sup>, sugerând, dincolo de aspectele pozitive sau negative, dificultatea și complexitatea situațiilor cu care s-au confruntat cei doi ierarhi.

Pentru a rezolva diferite probleme și pentru a se sfătui cu „patrioții” în privința demersurilor pe care urmau să le facă pentru binele țării, Veniamin a părăsit de mai multe ori locul de refugiu din Colincăuți și Basarabia, gest confirmat de o serie de documente, ce menționează unele vizite făcute sau programate de ierarhul moldovean, uneori și scopurile lor, în câteva locuri din Bucovina. Astfel, în prima parte a lunii iulie 1821, Veniamin a fost la Cernăuți și la Chișinău<sup>36</sup>, în septembrie 1821, era așteptat la Suceava și la Cernăuți pentru a-i sfinți pe noii teologi<sup>37</sup>, la Cernăuți era și în octombrie<sup>38</sup>, iar în iulie 1822 era la Bosanci<sup>39</sup>.

De asemenea, la 17 septembrie 1822, Isaia Băloșescu ruga Administrația Bucovinei să accepte găzduirea în casele episcopale din Cernăuți a mitropolitului Veniamin, care urma să vină după șase zile, și solicita și permisiunea ca ierarhul să hirotonească tinerii candidați la preoție, iar un raport din 25 noiembrie al aceluiași arhimandrit preciza că prelatul s-a întâlnit cu egumenii mănăstirilor Putna, Dragomirna și Sucevița și că a vizitat numitele mănăstiri, dar „numai ca simplu oaspete, cu evitarea oricărei vâlve”<sup>40</sup>. Alte documente atestă că Veniamin a petrecut oarece timp găzduit la Mănăstirea Sfântul Ioan din Suceava, unde a adresat unele cereri autorităților habsburgice de stat, a aplanat vechiul diferend dintre Mitropolie și cetățenii orașului pentru moșia Tătărăși și a iscălit, la 15 ianuarie 1823, la presiunile lui Vogoridi, un act pentru preluarea de către Mitropolie a datoriei de 100.000 de lei<sup>41</sup>.

Documentele dovedesc și că, la 31 octombrie 1822, prelatul a fost la Rădăuți, de unde urma să meargă două zile la Putna<sup>42</sup>, precum și că o altă parte a timpului a petrecut-o la Bosanci, de unde, la 17 decembrie 1822, a solicitat permisiunea de a mai rămâne o lună în Bucovina, pentru „niște neapărate pricini” ce presupuneau „oarecare zăbavă la moșie, unde se afla”<sup>43</sup>.

<sup>35</sup>Nicolae Iorga, *Istoria literaturii...*, vol. II, p. 307. Astfel, un document semnat în 1819 atestă că, înainte de confirmarea lui ca mitropolit, Dionisie s-a angajat să „conserve nepătate și neschimbate respectul și datorita corectitudine și recunoștință către prea respectata și prea creștina împărăție a Rusiei” și „să păstreze curată și neîntinată sinceritatea către consulul general de aici al puternicei Rusii, excelența sa domnul Pini, și în orice împrejurare să anunțe excelenței sale abuzurile vătămătoare patriei, cerând sprijin și îndreptare, totdeauna unindu-se cu cugetările, cu zelul și cu dispoziția excelenței sale” (Constantin Erbiceanu, *Documente inedite...*, în B.O.R., an. XVI, 1893, pp. 874-877).

<sup>36</sup>Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, pp. 132, 133, 138, 149.

<sup>37</sup>*Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente (1393- 1849)*, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1983, pp. 569, 572. La 7 septembrie, egumenul Filaret al Suceviței îi scria arhimandritului de la Putna că episcopul Romanului se află la Suceava, unde va veni și Veniamin, de la Slatina (Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1993, p. 353).

<sup>38</sup>Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei...*, p. 167.

<sup>39</sup>Ilie Gheorghită, *op. cit.*, p. 65, 92.

<sup>40</sup>Teodor Bălan, *op. cit.*, pp. 75-77; I. Zugrav, *op. cit.*, p. 108.

<sup>41</sup>Gheorghe Moisescu, Ștefan Lupșa, Alexandru Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1957, p. 426.

<sup>42</sup>*Din tezaurul documentar sucevean*, p. 572.

<sup>43</sup>Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 77; I. Zugrav, *op. cit.*, pp. 108, 109. Și peste câțiva ani, la 15 ianuarie 1826, mitropolitul Veniamin a adresat o cerere autorităților bucovinene, prin care solicita prelungirea permisiunii de a rămâne în Bucovina, întrucât “asprimea iernii și a răcelilor despre care pătimizește iscălitul nu-i iartă a face o așa prelungită călătorie până la Iași”, un alt motiv invocat fiind necesitatea de a rămâne până în luna martie, pentru o învoială legată de moșia de la Bosanci (Teodor Bălan, *op. cit.*, pp. 17, 100).

Cu toate că primise mai multe invitații să revină la Iași și fusese tentat să o facă, iar într-o însemnare din iulie 1822 scria el însuși că, „după furtuna cea primejditoare de 16 luni mai bine, s-a descoperit înseninarea”<sup>44</sup>, Veniamin, aflat în fruntea boierilor din exil, a mai rămas în afara țării pentru o vreme, încât abia la 31 ianuarie 1823 avea să se întoarcă în Moldova<sup>45</sup>.

Analiza activității lui politice ulterioare a evidențiat faptul că evenimentele din 1821, deși au reprezentat un moment de cumpănă în viața ierarhului, au contribuit la dobândirea unor noi dimensiuni patriotice și la înlocuirea conștiinței unității de credință cu unitatea națională, ajutându-l să devină unul dintre cei mai influenți prelați din istoria Moldovei.

## BIBLIOGRAPHY

Beguni, Mirela, *The disavowal of Eteria by Russia: consequences upon Moldavia*, în "Journal of Romanian Literary Studies", nr. 16, mar. 2019, pp. 401-406.

Beldiman, Alecu, *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor, prin șeful lor Alesandru Ipsilanti, venit din Rusia la anul 1821*, ediție de Alecu Balica, Tipografia Buciumului român, Iași, 1861.

Corfus, Ilie, *Însemnări de demult*, Editura Junimea, Iași, 1975.

Diaconovich, C. (coord.), *Enciclopedia română*, tom. II, Editura și tiparul lui W. Krafft, Sibiu, 1900.

\*\*\* *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente (1393- 1849)*, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1983.

Eliade, Pompiliu, *Influența franceză asupra spiritului public în România*, ediție de Alexandru Duțu, Editura Univers, București, 1982.

Erbiceanu, Constantin, *Docomente inedite privitoare la istoria națională, politică și bisericească a românilor*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XVI, nr. 12, 1893, pp. 870-911, an. XVII, nr. 6, 1894, pp. 385-417.

Idem, *Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a Catedralei mitropolitane din Iași*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1888.

Idem, *Un manuscript românesc. Istoriile bisericești și politicești din anii de la Christos 1701 până în zilele noastre, de mine mult păcătosul Andronic. În sfânta Monastire a Neamțului, anul 1856*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XVII, 1894, pp. 802-823.

Filitti, Ioan C., *Frământările politice și sociale în Principatele române de la 1821 la 1828*, Editura „Cartea românească”, București, 1932.

Georgescu, Vlad, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române 1750-1831*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972.

Gheorghită, Ilie, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi*, Mănăstirea Neamț, 1946.

Hurmuzaki, Eudoxiu, *Documente privind istoria României*, serie nouă, vol. II, coord. A. Oțetea, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967.

Idem, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. X, coord. Nicolae Iorga, București, 1897.

Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1993.

<sup>44</sup>Cf. Ilie Gheorghită, *op. cit.*, p. 64.

<sup>45</sup> Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privind istoria României*, serie nouă, vol. II, coord. A. Oțetea, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, p. 901; Ionică Tăutul, *Scrieri social-politice*, ediție de Emil Vîrtosu, Editura științifică, București, 1974, pp. 107-109.

- Iordache, Anastasie, *Principatele române în epoca modernă*, vol. I, Editura Albatros, București, 1996.
- Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. II, ediție de Barbu Theodorescu, Editura didactică și pedagogică, București, 1969.
- Idem, *Viața și faptele mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi*, Institutul de Arte grafice și Editura „Minerva”, București, 1907.
- \*\*\* *Istoria Scripturii Vechiului Testament*, tom. I, Tipografia Mitropoliei, Iași, 1824.
- Bălan, Teodor, *Refugiații moldoveni în Bucovina. 1821 și 1848*, Editura „Cartea românească”, București, 1929.
- Moiescu, Gheorghe, Lupșa, Ștefan, Filipașcu, Alexandru, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1957
- Șerbănescu, Nicolae, *Mitropoliți Ungrovlahiei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. LXXVII, nr. 7-10, 1959, pp. 722-826.
- Tăutul, Ionică, *Scrieri social-politice*, ediție de Emil Vîrtosu, Editura științifică, București, 1974.
- Urechia, V. A., *Istoria românilor*, tom. XIII, Tipografia și fonderia de litere Thoma Basilescu, București, 1901.
- Vornicescu, Nestor, *Arhimandritul Leon Asachi*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. XXXVIII, nr. 3-4, 1962, pp. 213-242.
- Xenopol, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ediția a III-a (de I. Vlădescu), vol. VIII-X, Editura Cartea Românească, București, 1929-1930.
- Zugrav, I., *Legăturile mitropolitului Veniamin Costachi cu Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. XLIII, nr. 1-2, 1967, pp. 105-113.